

ВІДГУК
офіційного опонента
директора Інституту агроєкології і природокористування НААН,
доктора економічних наук, професора, академіка НААН ДРЕБОТ Оксани Іванівни
на дисертацію ДАВИДЮКА Миколи Вадимовича
на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку
сільських територій у повоєнний період»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Завершення процесу реформування територіальної організації влади та поглиблення бюджетно-фіскальної децентралізації детермінують потребу у розробленні теоретико-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо становлення сучасного економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, оскільки саме такі території виступають основним ареалом концентрації природно-ресурсного потенціалу і відіграють ключову роль у державотворчих процесах.

Вторгнення на територію України російських загарбників призвело до значних людських та матеріальних втрат у сільській поселенській мережі, а також до порушення стійкості природних біогеоценозів у сільській місцевості, що потребує формування дорожньої карти становлення економічного механізму сталого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових життєдіяльності сільського населення у повоєнний період. Дана проблематика знайшла своє відображення при виборі мети, об'єкту, предмету та завдань дисертаційного дослідження Давидюка Миколи Вадимовича, що свідчить про його актуальність та своєчасність і відповідність викликам повоєнного відновлення сільської економіки та соціальної і екологічної інфраструктури сільської поселенської мережі.

Дисертаційне дослідження пов'язане з виконанням наукової теми «Еколого-економічний механізм розвитку управління сільськими територіями в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0222U004961) (довідка № 291 від 14.05.2026 р.), де здобувачем розроблено авторський концепт формування інституційної архітектури становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, який передбачає усунення впливу на соціально-економічний розвиток сільських територій екстрактивних інститутів та зміцнення впливу інклюзивних інститутів. Сформовані у дисертаційному дослідженні авторські підходи щодо удосконалення інституційного підґрунтя становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій відповідають глобальним трендам розвитку сучасних інституційних теорій, що підтверджує обізнаність автора з найновішими теоретико-прикладними досягненнями в царині економічної науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Поглиблений аналіз структури, методологічного забезпечення та змістовного наповнення дисертаційного дослідження, а також вивчення опублікованих за результатами досліджень наукових праць свідчать про високий рівень достовірності та обґрунтованості сформульованих здобувачем теоретичних положень, отриманих аналітико-оціночних характеристик, результуючих висновків і пропозицій.

Квінтесенцією високого рівня обґрунтованості і достовірності результатів дисертації виступає вдале поєднання загальних та спеціальних методів наукового пізнання, що дало можливість на основі критичного переосмислення наявних теоретичних підходів щодо визначення ключових сутнісно-змістовних характеристик становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку та опрацювання великого статистичного масиву даних, який визначає основні тенденції соціально-економічного розвитку сільських територій, визначити базові орієнтири переведення сільської економіки на принципи сталості з проекцією на повоєнні виклики.

Зокрема, заслуговує на увагу системний характер застосування здобувачем прийомів SWOT-аналізу для ідентифікації сильних і слабких сторін, можливостей та загроз впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій в розрізі економічної, соціальної та екологічної складових, що дало можливість визначити базові детермінанти комплексного використання всіх складових життєдіяльності сільського населення та усунути можливість виникнення численних структурних дисбалансів між окремими складовими соціально-економічного розвитку сільських поселень.

Про високий рівень обґрунтованості отриманих результатів свідчить також використання у дисертаційному дослідженні прийомів інституційного аналізу, що дало можливість виявити фундаментальні передумови забезпечення сталого розвитку сільських територій шляхом блокування екстрактивних інститутів і активації інститутів інклюзивного спрямування.

Також достовірність отриманих результатів обумовлюється використанням та опрацюванням значного масиву статистичних та фактологічних даних Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України та Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України.

Дисертація Давидюка Миколи Вадимовича є логічно упорядкованим, самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Усі сформульовані в роботі теоретико-методологічні положення, аналітико-оціночні характеристики та результуючі висновки і рекомендації характеризуються високим рівнем достовірності та обґрунтованості, відзначаються достатньою аргументованістю та прикладною спрямованістю.

Новизна наукових досліджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Отримані у дисертаційному дослідженні результати характеризуються науковою новизною в частині удосконалення інституційної архітекτονіки становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, інструментарію здійснення комплексної оцінки ризиків впливу воєнного стану на забезпечення сталого розвитку економічної, соціальної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі, запровадження випереджального типу економічного механізму сталого сільського розвитку у повоєнний період.

До спектра вагомих результатів проведеного дослідження, що становлять теоретичну та прикладну цінність, належать теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації, які дозволяють з нових позицій сформувати інституційне підґрунтя становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій та підвищити фінансову самодостатність сільських територіальних громад у повоєнний період.

До таких результатів слід віднести: 1) удосконалену у дисертації інституційну архітекτονіку становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, яка передбачає усунення впливу екстрактивних інститутів (обмежують доступ більшості сільських мешканців до розподілу комунальних та інших благ) та зміцнення інклюзивних інститутів (забезпечують максимальний доступ сільського населення до розподілу та перерозподілу активів, які концентруються на відповідних сільських територіях); 2) удосконалений методологічний підхід до аналізу основних пропорцій розподілу ВВП країни на сільських територіях, який передбачає порівняльну характеристику валової доданої вартості сільського господарства та питомої ваги сільських бюджетів у структурі публічних бюджетів України в цілому, що дає можливість виявити нееквівалентність розподілу ВВП країни у сільській поселенській мережі; 3) удосконалений інструментарій здійснення комплексної оцінки ризиків впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, який передбачає проведення SWOT-аналізу соціальної, економічної та екологічної складових функціонування сільської поселенської мережі у воєнний період з проекцією на формування дорожньої карти подолання інституційних пасток та інституційних розривів сільського розвитку у повоєнний період.

До переліку нових для теорії та методології сільського розвитку результатів також слід віднести розроблену здобувачем модель теоретико-методологічного забезпечення дослідження процесів становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій, яка охоплює реалізацію п'яти етапів: 1 етап (перехід від стереотипного до інклюзивно-комплексного підходу), 2 етап (формування набору методів дослідження),

3 етап (вибір типу економічного механізму – наздоганяючий, антикризово-компенсаційний, випереджальний), 4 етап (вибір форми економічного механізму – централізована, децентралізована, диференційована), 5 етап (інституціоналізація методів та інструментів регуляторного впливу на розвиток сільських територій).

Певним рівнем наукової новизни також відзначається авторський підхід здобувача щодо надання пріоритету випереджальному типу економічного механізму сталого розвитку сільських територій у повоєнний період, який базується на диференційовано-децентралізованій формі вибору методів та інструментів регуляторного впливу на відтворювальні пропорції у сільській економіці та передбачає інституційно-інфраструктурну модернізацію соціальної, економічної та екологічної складових сільської поселенської мережі.

Науковою новизною відзначається сформований здобувачем набір стратегічних ініціатив зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад, який охоплює заходи щодо ідентифікації реальної бази наповнення доходів загальних та спеціальних фондів бюджетів означеного таксономічного рівня та враховує наявність потоків міжнародної фінансової та технічної допомоги в частині відновлення соціальної, економічної та екологічної складових сільського розвитку у повоєнний період.

У цілому за своєю сукупністю результати дисертаційного дослідження становлять ґрунтовне теоретико-методологічне підґрунтя становлення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період.

Практична цінність результатів дослідження. Практична цінність отриманих у дисертаційному дослідженні результатів полягає у проведенні ретроспективного аналізу розподілу валової доданої вартості сільського господарства, динаміки доходів та видатків бюджетів сільських територіальних громад, бюджетної підтримки основних структуроутворюючих ланок сільської економіки. Здобувач проаналізував динаміку податкових та неподаткових надходжень до бюджетів сільських територіальних громад в цілому по Україні, що дозволило виявити наявні резерви зміцнення бюджетної самодостатності даної категорії громад базового рівня, а також обґрунтувати перспективні напрями розширення реальної бази нарощення надходжень до бюджетів місцевого самоврядування сільських територій.

Результати дисертаційного дослідження, які стосуються становлення інституційної архітекτονіки переводу сільських територій на модель сталого розвитку, а також передбачають трансформацію стратегічного цілепокладання розвитку сільського господарства та сільських територій через модернізацію системи фінансового стимулювання сталого розвитку соціальної, економічної та екологічної складових функціонування сільської

поселенської мережі використовуються у діяльності Асоціації фахівців землеустрою України при підготовці проєктів нормативно-правових актів (довідка № 34 від 28.05.2026 р.).

Повнота висвітлення результатів дослідження у наукових публікаціях. Повнота викладення основних результатів дисертаційного дослідження підтверджується їх висвітленням у 10 наукових працях, з яких 5 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 5 тез наукових доповідей. Найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження, котрі відзначаються новизною для теорії і методології сільського розвитку, пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Статус наукових видань та комплексність викладення матеріалів в опублікованих наукових працях відповідають нормативним вимогам щодо висвітлення результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок. Список використаних джерел налічує 170 найменувань. Змістовне наповнення дисертації повною мірою відповідає меті та завданням дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методичні та методологічні засади формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період»** розкрито категоріально-понятійний апарат та теоретичні аспекти забезпечення сталого розвитку сільських територій, визначено поняття та сутнісно-змістовну характеристику економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій, сформовано методологічну базу дослідження процесів становлення економічного механізму сталого розвитку сільських територій в умовах воєнних та повоєнних викликів.

Другий розділ **«Оцінка результативності функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій в Україні»** присвячено аналізу елементів економічного механізму сталого розвитку сільських територій, оцінці рівня господарської та бюджетної самодостатності сільських територіальних громад як важливої передумови сталого розвитку сільських територій, а також оцінці ризиків впливу воєнного стану на функціонування економічного механізму сталого розвитку сільських територій.

У третьому розділі **«Стратегування удосконалення економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період»** обґрунтовано стратегічні пріоритети формування державної політики сталого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення, запропоновано авторський концепт моделювання економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період та сформовано набір стратегічних ініціатив зміцнення бюджетної самодостатності сільських територіальних громад.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження та наукові публікації, в яких висвітлено основні його результати, повною мірою відповідають вимогам дотримання академічної доброчесності, не містять фактів плагиату та інших порушень (копіляції, самоплагиату, фабрикації, фальсифікації). Дисертація виконана державною мовою, її текст відповідає принципам наукової стилістики. У дисертації дотримано необхідний рівень комплексності і системності дослідження, що дало можливість забезпечити логічну упорядкованість та цілісність змістовного наповнення. Оформлення використаних літературних джерел та статистичних збірників і посилання на них у тексті роботи здійснено відповідно до чинних стандартів.

Сформульовані у дисертації теоретико-методологічні положення, аналітико-оціночні характеристики, висновки і пропозиції відзначаються аргументованістю та змістовною завершеністю.

Дискусійні положення та зауваження. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження Давидюка Миколи Вадимовича, доцільно виокремити окремі його дискусійні положення:

1. На с. 47 автор зазначає, що створення мережі сільських територіальних громад у результаті децентралізації та реформування територіальної організації влади призвело до підвищення рівня концентрації публічних коштів на сільських територіях, що виступає вагомим детермінантом нарощення інвестиційних впливів в розбудову соціальної, виробничої та екологічної інфраструктури села. У даному контексті доцільно було б конкретизувати авторське твердження щодо підвищення рівня концентрації публічних коштів на сільських територіях і визначити відповідні інституційні та бюджетно-фіскальні форми такого підвищення.

2. У підрозділі 2.2, у табл. 2.1 (с. 108), де приведено основні показники податкових та неподаткових надходжень у сільські бюджети України у 2013–2024 роках, потребує додаткового пояснення надмірно високий темп зростання надходжень податку на майно до сільських бюджетів у 2015 році порівняно з 2013 та 2014 роками. Зокрема, у 2013 році до сільських бюджетів в цілому по Україні надійшло 3,9 млн грн, у 2014 році – 8,7 млн грн, а у 2015 році – 3796,4 млн грн податку на майно. Таке зростання однозначно супроводжувалося певними інституційними переформатуваннями бази нарахування та розподілу місцевих податків і зборів.

3. У табл. 2.3 (с. 125) приведено результати SWOT-аналізу функціонування економічного механізму забезпечення сталого розвитку економічної складової сільських територій у воєнний період. Серед сильних сторін сталого розвитку економічної складової сфери життєдіяльності сільського населення автор виокремлює «сприятливий полігон розвитку рекреаційної індустрії, лісового, мисливського та рибного господарства». Виходячи

з вагомості вказаних секторів господарювання для становлення сектору несільсько-господарських видів діяльності у сільській місцевості, автору доцільно було б у тексті дисертації привести перелік природно-ресурсних та інфраструктурних передумов розвитку означених сфер сільської економіки.

4. Автор у підрозділі 3.1 «Стратегічні пріоритети формування державної політики сталого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення», на рис. 3.1 (с. 146), сформував портфель стратегічних пріоритетів державної політики сталого розвитку сільських територій у повоєнний період у розрізі економічної, соціальної та екологічної складових. Одним з елементів екологічної складової сталого розвитку сільських територій автор розглядає створення спеціалізованих комунальних підприємств у сфері поводження з побутовими відходами. Виходячи з сучасних енергетичних викликів та викликів екологізації економічних відносин доречно було б деталізувати створення спеціалізованих підприємств у сфері упорядкування та утилізації побутового сміття і вторинних матеріальних ресурсів, щоб виявити перспективи розбудови індустрії вторинного ресурсокористування в системі енергетичного забезпечення потреб сільських територіальних громад та екологізації розвитку сільської економіки.

Приведені зауваження і побажання мають характер наукової дискусії, вказують на перспективні напрями подальших наукових досліджень в межах даної наукової тематики та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Давидюка Миколи Вадимовича.

Загальний висновок. Дисертація Давидюка Миколи Вадимовича на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку сільських територій у повоєнний період» є цілісним, логічно упорядкованим та самостійно виконаним дослідженням. Теоретико-методологічні та методичні положення, аналітико-оціночні характеристики, висновки і практичні рекомендації, сформульовані у дисертації, базуються на критичному переосмисленні та ґрунтовному аналізі наявної теоретичної бази економічного регулювання сталого розвитку сільських територій, характеризуються науковою новизною та мають вагомое прикладне значення для програмування сталого сільського розвитку. Структура дисертації та її змістовне наповнення свідчать про повне виконання поставлених завдань і досягнення мети дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження повною мірою відображено в опублікованих наукових статтях і тезах наукових доповідей.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості та достовірності викладених в ній теоретичних положень, аналітико-оціночних результатів, висновків і рекомендацій, наукова новизна, повнота викладення в опублікованих наукових працях та підтверджена практична значущість повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Таким чином, дисертація на тему: «Економічний механізм забезпечення сталого розвитку

сільських територій у повоєнний період» відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Давидюк Микола Вадимович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент директор Інституту агроєкології і природокористування НААН, доктор економічних наук, професор, академік НААН Оксана ДРЕБОТ